



## Türkiye’de Yapılan 1965 Genel Seçimlerinin Eskişehir Özelinde İncelenmesi

### *Examination of the 1965 General Elections Held in Türkiye in Eskişehir in Particular*

**Burcu ÇALIKUŞU AYKANAT**

Lecturer Dr., Anadolu University, Faculty of Letters, Department of History, Eskişehir, Türkiye

Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Orcid: 0000-0002-5163-4033 [bcalikusu@anadolu.edu.tr](mailto:bcalikusu@anadolu.edu.tr)

#### Article Information/Makale Bilgisi

**Cite as/Atıf:** Çalikuşu Aykanat, B. (2024). Examination of the 1965 General Elections Held in Türkiye in Eskişehir in Particular. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 66, 133-146.

Çalikuşu Aykanat, B. (2024). Türkiye'de Yapılan 1965 Genel Seçimlerinin Eskişehir Özelinde İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 66, 133-146.

**Article Types / Makale Türü:** Research Article/Araştırma Makalesi

**Received/Geliş Tarihi:** August 15, 2024/15 Ağustos 2024

**Accepted/Kabul Tarihi:** October 20, 2024/20 Ekim 2024

**Published/Yayın Tarihi:** December 25, 2024/25 Aralık 2024

**Pub Date Season/Yayın Sezonu:** December/Aralık

**Issue/Sayı:** 66

**Pages/Sayfa:** 133-146

**Plagiarism/İntihal:** This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

**Published by/Yayıncı:** Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

**Ethical Statement/Etik Beyan:** It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu çalışma, 7-8 Kasım 2023 tarihleri arasında düzenlenen II. Eskişehir Uluslararası Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur (Burcu ÇALIKUŞU AYKANAT).

**Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License:** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır/ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

## Öz

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri seçimlerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında çok partili siyasi hayata geçmek adına çeşitli partiler kurulsa da çok partili siyasi hayata geçilmesi II. Dünya Savaşı'nın sonunda oldu. 1946 yılında Demokrat Parti kuruldu ve iktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında bir muhalefet partisi olarak yerini aldı. Halkın 1950 seçimlerinde tercihini yeni kurulan partiden yana göstermesi ile 1950 seçimleri sonunda Türkiye'de on yıllık DP iktidarı başlamış oldu. On yıl içinde yapılan üç seçimde DP birinci parti olarak çıkarken, CHP ana muhalefet partisi olarak Meclis'te yerini almıştı. Türkiye'nin büyük bir değişim ve dönüşüm yaşadığı DP'li yıllar 27 Mayıs 1960 Darbesi ile sona ermişti. 1960 Darbesinden sonraki ilk seçim askerin gölgesi altında yapılan 1961 seçimleriydi. Bu seçimlere CHP ve CKMP'nin yanında DP'nin mirasına aday olan partiler de katılmıştı. 1960'lı yıllar aynı zamanda Türkiye'nin koalisyon hükümetleriyle tanıştığı yıllardı. Hem iç politikanın hem de dış politikanın oldukça çetin geçtiği süreçte 1965 yılında yeni bir seçim dönemine girilmişti. Siyasi yelpazenin hemen hemen her kesiminden temsilcinin yer aldığı 1965 seçimleri bu anlamda önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada Türkiye'deki 1965 seçim süreci Eskişehir özelinde ele alınacaktır. 1965 seçimlerine giderken Eskişehir'de siyasi partilerin seçime hazırlıkları, adayları ve vaatleri incelenecek, seçim sonuçlarının analizi yapılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** 1965 Genel Seçimleri, Eskişehir, Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Türkiye İşçi Partisi.

## Abstract

One of the indispensable elements of democracy is elections. Although various parties were established in the early years of the republic in order to transition to multiparty political life, the transition to multiparty political life happened at the end of World War II in 1946, the DP was founded and replaced the ruling party as an opposition party opposite the CHP. With the people showing their preference in favor of the newly founded party in the 1950 elections, the ten-year DP power in Türkiye began at the end of the 1950 elections. In the three elections held within a decade, the DP came out as the first party, while the CHP took its place in the Parliament as the main opposition party. The years of the DP, during which Türkiye experienced a great change and transformation, had ended with the Coup of May 27, 1960. The first elections after the 1960 Coup were the 1961 elections held under the shadow of the military. In addition to the CHP and the CKMP, the parties running for the DP's legacy also participated in these elections. The 1960s were also the years when Türkiye met the coalition governments. A new election period was entered in 1965 during a period when both domestic and foreign policy were going through quite difficult. The 1965 elections, in which representatives from almost all parts of the political spectrum took part, have an important place in this sense. In this study, the 1965 election process in Türkiye will be discussed specifically in Eskişehir. during the 1965 elections, the preparations of the political parties for the elections, their candidates and their promises will be examined in Eskişehir and the election results will be analyzed.

**Keywords:** 1965 General Elections, Eskişehir, Justice Party, Republican People's Party, Nation Party, New Türkiye Party, Workers' Party of Türkiye, Republican Peasant Nation Party.

## Giriş

Bir ülkede, demokrasinin varlığını gösteren en önemli öge siyasi partilerdir. Siyasi partiler, ideolojik olarak ya da başka faktörleri esas olarak kurulur ve ortak düşünceye sahip insanları bir araya getirir. Siyasi partilerden seçimlerde çoğunluğun oyunu alan iktidar olurken, daha az oya sahip olanlar muhalefette yerini alır. Demokrasilerde iktidar partisi kadar muhalefet partileri de halkın refahı için oldukça önemlidir.

Türkiye’de yapılan 1946 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin karşısında yer alan Demokrat Parti’de parlamentoya katılmaya hak kazandı ve 68 milletvekiliyle muhalefette yerini aldı. Türkiye, 1946-1950 yılları arasında CHP’nin iktidarda ve DP’nin muhalefette bulunduğu çok partili siyasi hayata tanık oldu. DP, 1950-1960 yılları arasında iktidarda bulundu. Muhalefet yıllarında, iktidar partisi olan CHP’nin uygulamalarından şikayetçi olan DP, iktidara geldiğinde antidemokratik uygulamaları kaldırmakta pek istekli olmadı. Hatta, 1954 ve 1957 seçimlerinde elde ettiği sonuçlar, DP’nin kimi zaman baskıya varan uygulamalar takınmasına neden oldu. 1960 yılına gelindiğinde ise toplumda ortaya çıkan tepki ve demokrasilerde yeri olmayan ancak Türkiye’de bir geleneği başlatan askeri darbe ile sonuçlandı. 27 Mayıs 1960 tarihinde bir grup subay, iktidarı devirerek yönetime el koydu. DP’li yöneticileri Yassıda’da yargılama süreci başlarken, diğer yanda askerler Milli Birlik Komitesi’ni kurarak ülke yönetimini ele aldı. 6 Ocak 1961 tarihinde kurulan Temsilciler Meclisi ile MBK yönetimi Kurucu Meclis’le paylaştı. Kurucu Meclis, DP dışındaki siyasi parti temsilcileri, baro, basın, emekli subaylar, esnaf kuruluşları, gençlik ve işçi sendikaları, sanayi ve ticaret odaları, öğretmen kuruluşları, üniversite ve yargı organları temsilcilerinden oluşturuldu (Özdemir, 2000, s.237).

Kurucu Meclis, 1961 yılında hazırladığı yeni Anayasayı halk oyuna sundu. Anayasanın hazırlık çalışmaları için 27 Mayıs’ın hemen sonrasında harekete geçildi. MBK, yeni bir anayasanın hazırlanması için İstanbul Üniversitesi’nden yedi üye ve Ankara Üniversitesi’nden üç üye ile anayasa hazırlık süreci başlattı (Tanör, 2018, s. 371). 6 Ocak 1961 tarihinde Kurucu Meclisi’n açılmasıyla birlikte Anayasa komisyonu oluşturuldu (Tanör, 2018, s.373). Hazırlanan Anayasa, 9 Temmuz 1961 tarihinde halk oylamasına sunuldu. %61,5 oranında evet, %38,5 oranında hayır oyu ile 1980’e kadar yürürlükte kalacak olan 1961 Anayasası kabul edilmiş oldu (Tanör, 2018, s. 376).

1961 Anayasa’sında; Türk Milletinin bağımsızlığı, hak ve hürriyetler için savaşmış olduğu belirtilerek, insan hak ve hürriyetlerinin ve demokratik hukuk devletinin bütün hukuki ve sosyal temelleri ile yerleştirildiğine değinilir. Cumhuriyetin nitelikleri belirtilirken, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunun altı çizilir. Bunların yanında “Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri” kaldıracağına yer verir (Tanör, 2018, s. 379). Burada 1961 Anayasası’nın bireyi ve özgürlükleri ele alan ve öne çıkaran bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir.

Temmuz ayında, 1961 Anayasasının halk oylaması ile kabul edilmesinin ardından, 15 Ekim 1961 tarihinde Milletvekili Genel Seçimleri yapıldı. Yeni anayasa ile parlamento artık Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olarak iki kanada ayrıldı. Millet Meclisi nispi seçim sistemine göre oluşturuldu (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 99). Bu seçim sonucuna göre CHP %36,7, DP’nin mirasçıları olan AP %34,7 ve YTP %13,9, 1950’li yıllardan itibaren politikanın içinde olan CKMP %13,4 oranında oy aldı (Özgişi, 2012, s. 127). Çoğunluk sistemine göre oluşturulan Cumhuriyet Senatosunda ise, AP birinci parti, CHP ikinci parti oldu (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 99).

1961 Genel Seçimlerinde hiçbir parti tek başına iktidara gelecek oy oranına ulaşamadı. Bu durum, Türkiye’de koalisyonlar dönemini başlattı. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, en çok oy oranına sahip olan, CHP lideri İsmet İnönü’ye hükümeti kurma görevi verdi. İnönü’nün koalisyon teklifi CKMP ve YTP tarafından kabul edilmedi. İnönü, hükümet kurma teklifini AP’ye götürdüğünde, Gümüşpala ile yaptığı uzun görüşmeler sonrasında CHP-AP’nin ilk koalisyon hükümeti kuruldu. İsmet İnönü’nün başkanlığında kurulan bu hükümette, AP’nin yasaklı DP’liler için af çıkarılması konusundaki çabaları hükümete zaman zaman güçlük çıkardı (Çavdar, 2019, s. 116).

CHP-AP hükümetinin yıkılmasının ardından, İnönü, yeni bir koalisyon arayışına girdi. İsmet İnönü, ikinci koalisyon hükümetini, YTP ve CKMP ile kurdu. Bu süreçte CKMP’den istifa eden Osman Bölükbaşı da koalisyon hükümetine destek verdi. İkinci koalisyon hükümetinin çözmesi gereken önemli sorunlar arasında grev ve sendikalar kanununun yer alıyordu (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 118). İkinci koalisyon hükümetinin yıkılması, 1963 yerel seçimlerinin hemen arkasından gerçekleşti. Koalisyonun küçük ortakları YTP ve CKMP’nin yerel seçimlerde oy oranlarının düşmesi, hükümette yer almaları ile ilintili olduğuna inanarak ikinci koalisyon hükümetinden çekildiler (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 121).

İsmet İnönü, 1961-1965 yılları arasındaki üçüncü hükümetini azınlık hükümeti olarak kurdu. AP Lideri Ragıp Gümüşpala'nın koalisyon arayışının başarısız olması sonucu, İsmet İnönü'nün CHP'si azınlık hükümeti kurdu (Aydın ve Taşkın, 2014, s.124). Azınlık hükümeti Johnson Mektubu ile karşı karşıya kaldı. Azınlık hükümeti, en yoğun günlerini Kıbrıs Sorunu sırasında yaşadı (Aydın ve Taşkın, 2014, s.126). Azınlık hükümeti, 1965 yılı bütçe görüşmelerine kadar sürdü. İnönü, bütçenin kabul edilmemesi halinde istifa edeceğini söylemişti. AP ve diğer muhaliflerin 225 oyuna karşılık CHP'nin 197 oyu ile bütçe kabul edilmedi. İsmet İnönü, sözünü tutarak istifa etti. Bundan sonraki süreçte, Suat Hayri Ürgüplü'nün Başbakanlığında AP, MP, CKMP ve YTP'nin katılımıyla bir koalisyon hükümeti kuruldu. (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 133)

Suat Hayri Ürgüplü, AP listesinden bağımsız Kayseri senatörüydü. 1965 seçimlerine giden süreçte başbakanlık koltuğunda oturdu. (Özdemir, 2000, s.249). Başbakan Suat Hayri Ürgüplü, 1965 seçimlerine az bir zaman kala, CKMP genel başkanı Alparslan Türkeş'in Kıbrıs sorununu görüşme önerisine olumlu cevap verdi. Ürgüplü siyasi parti temsilcileri ile 7 Eylül 1965 tarihinde bir toplantı düzenledi. (BCA, 30-10-61-16) Bu toplantıya CHP genel başkanı İsmet İnönü katılmadı. CHP'yi Cihat Baban temsil ederken AP, MP, CMKP ve YTP genel başkanları Süleyman Demirel, Osman Bölükbaşı, Alparslan Türkeş ve Ekrem Alican tarafından temsil edildi. TİP genel başkanı Mehmet Ali Aybar ise toplantıya davet edilmemesini gönderdiği telgrafla protesto etti. Toplantı sonrası Başbakan Suat Hayri Ürgüplü bir açıklama yaptı. Ürgüplü, toplantının verimli geçtiğini ve Kıbrıs sorununun milli ve müşterek bir dava olduğunu söyledi (Cumhuriyet 8.09.1965, s. 1) Seçimlere giderken siyasi partilerin uzlaştığı konulardan biri Kıbrıs Sorunu olmuştur.

Ancak siyasi partiler her zaman aynı uzlaşmayı gösteremedi. Bunlardan biri de 1965 Seçimlerine gidilen süreçte yapılan seçim sistemi değişikliği idi. 13 Şubat 1965 tarihinde Meclise gelen Milli Bakiye sistemi AP'liler tarafından protesto edilmesine rağmen kabul edilmişti. (Kırmit, 2022, s.45-60) Milli Bakiye Sistemi nispi temsil sistemindeki küçük partilerin temsilini daha ileri duruma getiren sistemdir. Bu sistemde seçim çevrelerinin milletvekili dağılımı sırasında hesaplanmayan artık oylar ulusal düzeydeki oy oranlarına katılıyordu. Seçim sistemin yanı sıra 1965 seçimlerinde Siyasi Partiler Kanunu'nda da değişikliğe gidilerek ön seçim uygulaması yeniden başlatılmıştı. 1942 ile 1957 yıllarında uygulanan, daha sonra kaldırılan ön seçim sistemi ile seçime katılacak olan milletvekilleri parti delegeleri tarafından belirlenmekteydi (Koca, 2021, s. 851).

## 1. 1965 Seçimlerine Katılan Siyasi Partiler ve Faaliyetleri

### 1.1. Adalet Partisi

Adalet Partisi, 11 Şubat 1961 tarihinde, Temsilciler Meclisi'nin siyasi yasakları kaldırmasının hemen arkasından kuruldu. AP, eski bir asker olan Ragıp Gümüşpala ve arkadaşları tarafından kuruldu. Parti, DP'nin mirasçısıydı. 1961 genel seçimleri sonrasında, parlamentoya ikinci parti olarak giren AP koalisyon hükümetinde de görev aldı.

AP'deki değişim, genel başkan ile gerçekleşti. Ragıp Gümüşpaşa'nın ardından yapılan kongrede Sadettin Bilgili ile Süleyman Demirel karşı karşıya geldi. DP döneminde Devlet Su İşleri Genel Müdürü olan Demirel, AP'nin başına geldi. Ayrıca bu dönem Demirel'in askerliğini yapmaması eleştiri konusu oldu (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 132).

AP, 1965 seçim sürecinde yayınladığı Seçim Beyannamesi ile vaatlerini açıkladı. "Vatan için elele verelim" parolası ile başlayan bildirgesinde, seçim sisteminden eğitim politikasına, basından ekonomiye kadar pek çok alanda parti politikalarını ortaya koydu. Seçmene, istikrarlı bir hükümetin ilk şartının çoğunluğu elinde bulunduran güçlü bir hükümet olduğunu söyleyerek, tek başına iktidar olmak için oy istedi. Tek başına iktidarın bir baskı rejimi olmadığını altını çizen AP'li politikacılar, iktidara geldikleri takdirde bir zümre ya da sınıfın değil, 30 milyon Türk'ün hükümeti olacaklarını ifade etmişlerdi (Adalet Partisi Seçim Beyannamesi, 1965, s. 6).

1965 seçimlerine gidilirken partiler pek çok alanda vaatlerde bulundu. Ancak göze çarpan hemen hemen her partinin işçi hakları ve toprak reformuna değinmesiydi. 1961 Anayasasının ortaya çıkardığı siyasi konjonktür de dikkate alındığında bu konuların gündemin üst sıralarında yer alması halkın isteklerinin ya da taleplerini dikkate alındığını da göstermekteydi. AP seçim bildirgesinde çalışma politikasını, üretim kapasitesini arttırmak, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve yeni iş sahaları açmak olarak tanımlıyordu. Bu konuda, ülkede yeterli iş sahalarının açılmaması nedeniyle bir kısım vatandaşın yurt dışına gitmesinin zorunluluk olduğuna ancak bu durumun da ülke lehine gelişmeler sağlayacağına inanılıyordu (Adalet Partisi Seçim Beyannamesi, 1965, s. 15).

Ülkede yer alan "İşçi, memur, müstahdem ve fakir halk kütesinin" geçim sıkıntısı çekmemesi için hayat pahalılığını ve fiyat istikrarsızlığını önleyeceklerdi. Kanun ve kamu düzeni açısından sendikaların faaliyetleri serbest olmakla birlikte, sandıklarda siyasi amaçlarla hareket edilmesi halinde müdahale edileceği belirtiliyordu. İşçi ve işveren arasında tarafsız kalınacağına seçim bildirgesinde yer veriliyordu (Adalet Partisi Seçim Beyannamesi, 1965, s. 16).

AP Seçim Bildirgesinde ele alınan bir diğer konu toprak reformudur. AP, tarımda üretimi arttırmak, modern üretim

araçları kullanarak toprak rejimini düzenlemek ve köylüye toprak dağıtmak istiyordu. AP, köylüye yalnızca toprak dağıtmanın yeterli olmadığını, toprağı işlemek için gerekli aletlerin de verilmesini ve çiftçiye uygun kredilerin de sağlanması gerektiğine inanıyordu. Bunların yanında, ülkenin tarım bölgelerine ayrılarak, gelişme programlarının hazırlanması, toprağın korunması ve erozyondan kurtarılması için köylü ile iş birliğine girmeyi planlıyordu. Eğitime önem vererek modern ziraat usullerinin köylüye öğretilmesi, traktör, biçerdöver, orak makinaları, pulluk, su motoru gibi modern tarım aletlerinin köylüye ulaştırılması hedefleniyordu (Adalet Partisi Seçim Beyannamesi, 1965, s. 20).

1965 seçimlerine giderken gazetelerde seçime ve siyasilere ilişkin haberler geniş bir yer buldu. Milliyet gazetesi genel yayın müdürü Abdi İpekçi de 1965 seçim sürecinde siyasi partili liderleri ile bir araya gelerek seçime dair görüşleri gazetede yer aldı. AP'ye baktığımızda Süleyman Demirel, partinin genel görüşlerini paylaşırken, "Temel insan haklarında katıyız" derken Türkiye'nin her yerinde hiçbir insanın ayrıma uğramaması gerektiğini söyledi. Ekonomik açıdan planlı bir düzen içinde karma ekonomi sistemine inandıklarını ifade etti. 1960'lardan 2000'lere miras kalan Avrupa Birliği'nin o yıllardaki yapılanması olan Ortak Pazar ülkelerinin ekonomisine uyum sağlamak için, karma ekonomi sistemini uygulayacaklarını ifade etti. Diğer partiler hakkında görüşleri sorulduğunda, AP'nin içinde bulunduğu hükümet dışında kurulan diğer hükümetlerin aşırı sol ile yeterince mücadele etmediklerini iddia etti. AP-CHP koalisyonunun yeniden kurulma ihtimalini ise iki parti arasında görüş farkları olması nedeniyle hükümetin yürütülmesinin zor olacağını söyledi. Seçim sonucu konusunda tahmini sorulan Demirel, AP'nin %55 üstünde oy olacağını söyledi (Milliyet, 08.08.1965, s. 1).

## 1.2 Cumhuriyet Halk Partisi

Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin ilk siyasi partisidir. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan CHP, 27 yıl boyunca ülkeyi yönetti. 1950 seçimlerinde iktidarı DP'ye devreden CHP, 1961 seçimlerinde en çok oyu alan parti oldu. Cumhuriyet tarihinin ilk siyasi partisi olan CHP, aynı zamanda ilk koalisyon hükümetinin üyeleri arasında da yer aldı ve ilk azınlık hükümetini kurdu.

CHP'de 1965 seçimlerine giderken en büyük değişim, partinin ortanın solunda konumlandırılmasıydı. CHP'deki değişimin sinyalleri, 14 Aralık 1962'de toplanan 16. Kurultay'da görüldü. Parti içinde grupların ortaya çıktığı görülürken İsmet İnönü'ye yakın isimler, Talat Aydemir'e destek vermeleri nedeniyle mevcut ilişkiler zayıfladı. Hatta, Nihat Erim, Kasım Gülek ve Avni Doğan bir yıl partiden uzaklaştırıldı. Bu süreçte, Bülent Ecevit, Ali İhsan Göğüş ve Turan Güneş gibi genç politikacılar parti içinde ön plana çıktı. Bu süreçte partinin politik duruşunun da ortanın solunda olduğu mesajı verildi. Bülent Ecevit, Atatürk'ün saptadığı ilkeler bakımından CHP'nin demokratik solda olduğu iddia ediyordu. Yine, Bülent Ecevit'in Çalışma Bakanı olduğu dönemde, işçi haklarında iyileştirmeler yapıldı (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 131).

CHP de 1965 seçimlerine giderken oldukça kapsamlı bir seçim bildirgesi hazırlandı. Bildirgede, vergi reformundan turizm politikasına, kooperatifçilikten sanayiye kadar pek çok alanda vaatler açıklandı. Oldukça kapsamlı olan bildirgede partinin yapacakları dile getirilirken, 1965 öncesinde CHP hükümetlerinin yapmış olduğu faaliyetlere de atıf yapılıyordu. CHP, seçim bildirgesinde aklın üstünlüğüne, sağduyunun gücüne, hür insanın onur ve kişiliğine ve Türk milletinin yüksek niteliklerine inanmanın verdiği güven içinde seçimlere gidildiği vurgulandı (Cumhuriyet Halk Partisi 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Seçim Bildirgesi, s. 8).

CHP'nin de AP gibi, işçi hakları ve toprak reformu konusu üzerinde durduğu görülmektedir. CHP, 1960'larda içinde bulunduğu hükümetler sırasında işçi hakları konusunda yapılan icraatlar bildirgede yer vermişti. Çalışma ve sosyal güvenlik başlığı altında, işçi hakları ve işçi-işveren ilişkilerini, demokratik ilkelere ve CHP'nin halkçılık ilkesi doğrultusunda sosyal güvenliği yaygınlaştırmak için yaptığı çalışmalara yer verilmiştir (Cumhuriyet Halk Partisi 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Seçim Bildirgesi, s. 87).

CHP hükümetleri döneminde İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı İle İlgili Kanun, Sendikalar Kanununu ve Sosyal Sigortalar Kanununun yayımlandığı, bunun yanında aynı minvalde tasarıların da gündeme getirildiği belirtilip ayrıntılı açıklamalar yapılmıştı (Cumhuriyet Halk Partisi 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Seçim Bildirgesi, s.91). Bildirgede 1965 seçimlerini CHP kazanması halinde, Tarım İş Kanunu'nun çıkarılması, Çalışma Bakanlığı'nın kuruluş kanununun değiştirilmesi, iş başında eğitim yaygınlaştırılması mesleğe yönelme çalışmalar için düzenlemeler yapılması işsiz kalan işçilerin korunması yaşlılık sigortasının kurulması, işçilerin emeklilik yaşının indirilmesi gibi konuların ele alınacağı vaat edildi (Cumhuriyet Halk Partisi 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Seçim Bildirgesi, s. 95).

Toprak Reformu konusunda, CHP'nin diğer partiler tarafından engellendiği söylenen bildirgede, öncelikle CHP'nin toprak reformunu gerçekleştirmesinin Meclis'te çok sayıda milletvekili ile temsil edilmesine bağlı olduğuna yer verilmiştir. CHP'nin toprak reformu konusunda tasarıları ise; toprağı olmayan ya da yeterli toprağı olmayan köylüye toprak vermek, tarım alanlarında aile işletmelerinin ekonomik açıdan yaşayabilmesini sağlamak ve tarımsal mülklerin küçülmesini engellemektir.

Toprak reformu için kadastronun tamamlanması gerektiğine inanan CHP'liler toprak reformunun gerçekleştirilebilmesi için zorunlu bütün tedbirleri almaya kararlıydı.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Abdi İpekçi ile yaptığı görüşme partisinin görüşlerini açıkladı. İnönü, kalkınmanın güç ve fedakârlık isteyen bir iş olduğuna ve muhafazakâr tedbirlerle başarılamayacağına inanıyordu. Muhafazakâr tedbirler terk edildiğinde ortanın solunu işaret eden tedbirler çıktığını söyleyen İnönü, bunun özel sektör düşmanlığı olmadığını da altını çizdi. Diğer partiler hakkındaki görüşlerini dile getiren İnönü, TİP'in diğer ülkelerde de örnekleri olan kanunun çerçevesinde kurulmuş bir parti olduğunu ifade etti. YTP ve AP'nin toprak reformu ile ilgili çalışmaları engellediğini savundu. İsmet İnönü'nün "İkinci Demirkırat" olarak tanımladığı AP ile temel konularda ayrılık yaşandığını ve bir koalisyon kurma konusunda tahmin yapamayacağını belirtti. İnönü seçim sonucu konusunda herhangi bir yorum yapmadı (Milliyet, 08.08.1965, s. 1).

### 1.3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin temeli, 1948 yılında Demokrat Parti'den ayrılan Milletvekilleri tarafından kurulan Millet Partisi'ne dayanmaktadır. Yusuf Hikmet Bayur, Osman Bölükbaşı, Fevzi Çakmak, Sadık Akdoğan gibi isimler tarafından kurulan Millet Partisi 1950'li yıllarda DP iktidarı ile yaşadığı sorunlar nedeniyle çeşitli değişimler yaşadı (Tunaya, 1995, s. 712). 1954 yılında kapatılan partinin yerine eski Millet Partililer tarafından Cumhuriyetçi Millet Partisi kuruldu. 1958 yılında ise Türkiye Köylü Partisi ile birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adını aldı. Osman Bölükbaşı'nın liderliğindeki parti, 1960'lı yılların ilk yarısında kurulan hükümetlerin ortakları arasındaydı (Özdemir, 2000, s. 84).

Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarının CKMP'den ayrılması parti etkinliğini azaltsa da 1965 yılında 27 Mayıs'ı gerçekleştiren ve sürgüne gönderilen 14'lerden Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının partiye katılmasıyla parti faaliyetleri arttı (Özdemir, 2000, s. 257).

Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının partiye katılmasının ardından CKMP olağanüstü kongreye gitti. Kongrede, Ahmet Tahtakılıç ile Alparslan Türkeş arasında yaşanan liderlik yarışını 516'ya karşın 698 oy ile Türkeş kazandı. Türkeş'in partinin başına geçmesiyle birlikte CKMP'nin, TİP'in antitezi bir partiye dönüştüğü yönünde yorumlar yapıldı (Yaşlı, 2019, s. 156). 1965 yılında yapılan milletvekili seçim sürecinde iki parti arasında fikirsel bazda çekişme yaşandı.

CKMP'nin 1965 Seçim Bildirgesi'nde parti politikalarına geniş yer verdiği görülür. Bunun yanında seçilmesi halinde yerine getireceği vaatleri sıralar. CKMP, Türk Milletinin ve Türkiye'nin bütünlüğü, selameti ve saadetinin her türlü düşüncenin üstünde olduğunu; ekonomik refah ve huzur için hukuki, siyasi, ekonomik ve toplumsal adaletten başka çözüm yolu olmadığını, köyde ve şehirde her ailenin güzel ve sağlam bir evde yaşaması amacını taşıdıklarını, halkın hayatının ticaret konusu olmadığını, milli eğitimin yurt çapında yeniden teşkilatlandırılacağını, tarım, toprak ve sanayi reformu yapılacağına yer verildi (1965 Seçim Bildirgesi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, s. 7).

CKMP'de diğer partiler gibi işçiler ve toprak reformu konularına değindi. "Tarım, Toprak ve Sanayi Reformu temel çalışmalarımız arasındadır" diyerek toprak reformuna vurgu yaptı. Diğer yandan köy ve köycülük başlığı altında ise köylümüzün ve köyün kalkınmasını milletçe yükselme davasının temeli görülüyordu. Köylünün içinde bulunduğu "Yoksulluk ve sefaleti" yenmeyi, layık olduğu refah ve huzura ulaştırmayı, milli ve ahlaki vazife olarak kabul edilirken sorunları çözmek için köy kalkınmasına hız verileceği vaat ediliyordu (1965 Seçim Bildirgesi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, s. 12).

İşçi Hakları ve İşçi Davamız başlığı altında ise Türk işçisinin en kısa zamanda refah ve huzuru sağlanacağı belirtiliyordu. Sendikacılığı geliştirmek, işçilerin mesken ve eğitim sorununu çözmek, işsizliği önlemek ve işsizlik sorununu çözmek için çalışılacağı vaat ediliyordu. CKMP, emeğin değerlendirilmesini sağlayacak ve işçinin sömürülmesini önleyeceklerine inanıyordu (1965 Seçim Bildirgesi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, s. 12).

Abdi İpekçi ile görüşme yapan isimlerden biri de Alparslan Türkeş'ti. CKMP'nin Genel Başkanı Alparslan Türkeş'e göre partisinin toplumcu esaslar üzerine kuruldu ve karma ekonomiyi benimsiyordu. Ekonomik faaliyetler bilimsel çalışmalara göre belirlenmesi amaçlanıyordu. Özel sektörün yanında devlet sektörü de faaliyetlerine devam edecekti. Diğer partiler hakkındaki görüşleri sorulduğunda Türkeş, TİP'in ülke gerçeklerine uygun olmadığını söylerken CHP politikalarının kâğıt üzerinde kaldığını ve günün şartlarına uygun olmadığını iddia etti. Koalisyon uygulamasının karşısında yer alan Türkeş'e göre azınlıkta da olsa tek partinin hükümeti kurması gerekiyordu. Dış politika konusunda ise Sovyet Rusya ile ekonomik ve kültürel ilişkilerin kurulmasına sıcak bakılırken, Batı dünyasına bağlı kalınması amaçlanıyordu. (Milliyet, 08.08.1965, s.1). Diğer komşu ülkelerle olduğu gibi Sovyet Rusya ile de iyi ilişkiler içinde olmayı arzu ediliyordu. (BCA, 30-01-46-277-3) Türkeş, 1965 seçimleri sonunda hiçbir partinin çoğunluğu sağlayamayacağına inanıyordu (Milliyet, 08.08.1965, s. 1).

### 1.4. Millet Partisi

Millet Partisi, 1948 yılında kurulan ve farklı isimler alarak siyasi hayatına devam eden CKMP içinden yeniden doğmuş bir

partidir. CKMP içinde, 1962 yılında İsmet İnönü'nün kuracağı hükümete destek vermek isteyen bir grubun ortaya çıkması partide bölünmeyi beraberinde getirdi. Partiden ayrılan Osman Bölükbaşı ve 29 milletvekili 13 Haziran 1962 yılında Millet Partisi'ni kurdu (Ahmad ve Turgay-Ahmad, 2020, s.311).

### 1.5. Türkiye İşçi Partisi

Türkiye İşçi Partisi, 13 Şubat 1961 tarihinde içinde sendika başkanları da olan bir grup işçi tarafından Kocaeli'nde kuruldu. TİP'in siyasi arenada hareketlilik kazanması partiye bir grup aydının katılmasıyla oldu. Partililer tarafından 1962 yılında aydınlara yapılan davet sonucunda Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Adnan Cemgil, Cemal Hakkı Selek gibi isimler partiye katıldı. Başkanlığa Mehmet Ali Aybar seçildi (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 85). Mehmet Ali Aybar, partinin işçi sınıfı partisi olma özelliğini koruması adına, parti tüzüğüne parti organları ve delegelerin yarısının işçi sınıfından olması gerektiğine dair bir madde eklenmesini istedi (Emre, 2019, s. 133). 1961 Anayasasında amaçlanan toplumun refahının sosyalist düzenle gerçekleştirilmesine inanan Aybar ve arkadaşları parti çalışmalarını bu yönde sürdürdü.

TİP, 1965 seçimlerine katılan ve siyasi arenada hareketlilik yaratan bir parti oldu. Partiye aydınların katılmasının ardından sesini geniş bir alanda duyurma fırsatı yakalayan TİP, ideolojisini ifade etme konusunda her türlü fırsatı değerlendirdi. TİP, 1965 seçimlerine giderken "Türkiye İşçi Partisi'ni Tanıyalım" adlı 20 sayfalık bir kitapçık yayınladı. Bu kitapçıkta, partinin ideolojisi, kuruluş amacı ve seçilmesi halinde gerçekleştirecekleri vaatler yer aldı. Kitapçığın ilk sayfalarında, Siyasi Partiler Kanunu gereği, hazine tarafından verilen siyasi parti ödeneğinin kendilerine verilmediğine dikkat çekilerek seçim masrafları için seçmenlerini bağış kampanyasına davet ediyordu "Bağışların gerçek demokrasinin kurulmasına yardım edeceği"ne inanılıyordu (Türkiye İşçi Partisi'ni Tanıyalım, s. 4).

Diğer partilerden farklı olarak, partinin kuruluş amacı özellikle işçiler olmak üzere seçmenlerinin haklarını savunmak ve parlamentoda temsil etmektir. 1965 yılında yayınlanan kitapçıkta, daha çok izleyecekleri yol ve yöntem açıklandı. Bunun yanında, diğer partiler tarafından TİP'e yöneltilen ithamlara cevap verildi.

Mülkiyet anlayışı başlığında, TİP'in mülkiyet ve miras hakkını tanıdığı, vatandaşların güven içinde ve insanca yaşayacakları bir mülke sahip olmalarını kabul ederken yer altı kaynakları ve madenlerin özel mülkiyetinin karşındaydılar (Türkiye İşçi Partisi'ni Tanıyalım, s. 14).

TİP, büyük toprak sahiplerinin geçimlerine "Bol bol yetecek kadarını sahiplerine bırakarak Anayasanın emrettiği şekilde topraksız ve toprağı yetersiz köylülere dağıtmayı... Evsiz vatandaşları bir yuva sahibi yapmayı amaç bilir" ifadelerine yer verdi (Türkiye İşçi Partisi'ni Tanıyalım, s.15). TİP, milliyetçilik anlayışını ele alırken halkçılık ilkesinden ayrı düşünülmeceğini, ulusun bütün fertlerinin kederde, kıvançta ve tasada ortak bölünmez bir bütün olduğunu kabul eder. Milletimizi dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip bir üyesi olarak bilimde, teknikte, kültürde, ekonomide ve toplum hayatının her alanında yüceltmeyi amacı edinmişti (Türkiye İşçi Partisi'ni Tanıyalım, s.16). İşçi hakları ve toprak reformu, TİP'in parti politikasının ayrılmaz bir bütünüydü. TİP, başta işçi olmak üzere toplumun emeği ile çalışan her bireyinin doğal temsilcisi olarak görülüyordu.

TİP Bursa il kongresi sırasında bir grup, TİP'i protesto etmiş ve kongrenin yapıldığı sinemaya girmek istemişti. Yaşanan olaylar sırasında 15 kişi yaralanmıştı (Cumhuriyet, 05.07.1965, s. 1). TİP genel başkanı Mehmet Ali Aybar, Bursa'da yaşanan olaylar üzerine bir basın açıklaması yaptı. Aybar, Bursa'da yaşanan olayların Anayasaya ve demokratik rejime suikast olduğunu söyledi. Bu saldırının AP'nin de içinde bulunduğu koalisyon hükümeti ile arttığını iddia etti. Bu durumdan hükümeti sorumlu tuttu. Anayasada siyasi partilerin demokratik rejimin vazgeçilmez unsurları olduğunu hatırlattı. (BCA, 30-01-48-284-2)

Milliyet gazetesine görüşlerini açıklayan isimlerden biri de Mehmet Ali Aybar'dı. TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, geri kalmış ülkelerin kapitalist değil toplumcu yoldan kalkınabileceğine inanıyordu. Kalkınma için toprak reformunun gerçekleştirilmesi, dış ticaret ve bankacılığın millileştirilmesi ve sanayileşmenin devlet eliyle yürütülmeliydi. Aybar, bu anlayışın özel sektörü tamamen ortadan kaldırmayacağını, karma ekonominin uzun yıllar uygulanacağına söyledi. Diğer partiler konusunda Aybar, CHP'yi toplumcu bir parti olarak görmüyor; "CKMP'ye gelince, insanlar arasında fark gözeten sosyalizm, anladığımız sosyalizm değildir" diyerek eleştiriyordu. Dış politika konusunda bağımsız olmanın tüm politikaları etkileyeceğine inanılıyordu. Türkiye'yi bağımlı hale getiren siyasi ve ekonomik anlaşmaların değiştirilmesi gerektiğine inan Mehmet Ali Aybar ne Amerika'nın ne de Sovyet Rusya'nın uydusu olamayız, dedi. Aybar, TİP'in 13 milletvekili çıkaracağını inanıyordu (Milliyet, 08.08.1965, s. 1).

### 1.6. Yeni Türkiye Partisi

Yeni Türkiye Partisi, Adalet Partisi ile aynı gün, 11 Şubat 1961 tarihinde Ankara'da kuruldu. AP ile DP'nin mirasçıları

arasında gösterildi. Eski bir DP'li olan Ekrem Alican partinin genel başkanıydı. Ekrem Alican, DP'nin antidemokratik uygulamaları olduğunu söyleyerek DP'den istifa etmişti. Onun bu durumu 1960'larda bir siyasi partinin başkanı olmasının yolunu açtı. YTP, oylarının büyük bölümünü Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan almıştı (Özdemir, 2000, s.84).

YTP de seçimlere giderken, bir bildirge hazırladı. YTP bu bildirgede, geçen dört yılın değerlendirmesini yaptı. YTP'li yöneticilere göre Türkiye'yi kalkındırmak için herhangi bir "ideolojik ve sert" sisteme ihtiyaç yoktu. Mevcut sistemin yeterli düzeyde uygulanması halinde sorunlar çözülecekti. Çözüm için, ülkenin şartlarını iyi değerlendiren ve uygulamaya geçebilen akıllı, tedbirli ve çalışkan "idareciye" ihtiyaç vardı. Ülkedeki sorunun böyle idarecilerin olmamasıydı.

YTP'nin işçi ve toprak reformu ile köylü sorununa da değindiği görülür. YTP'liler "Beş Yıllık Planda İslahat Fikirlerimizin Esasları" başlığı altında sorunları ele alır. YTP, sosyal adaletin birinci şartını işsiz iş bulmak olduğunu savunur. Bu durumun engellenememesi halinde, mevcut işçilerin zarar göreceğine inanılır. Bu nedenle işgücünü arttırma amacının öncelikli olduğu vurgulanır (Seçim Beyannamesi Yeni Türkiye Partisi, s.48).

Toprak reformu konusunu ele alan YTP'liler bunun parti programlarında yer aldığını belirtir. Ancak bu konunun siyasi partilerin sadece seçim sürecinde gündeme getirmesinden yakındır. CHP'nin dört yıl içinde tasarımı gündeme getirmediğini, seçim sürecinde oy kaygısı ile ortaya attığını iddia eder. Bunun yanında YTP toprak reformunu değil ziraat reformunu savunmaktadır. Toprağı küçük parçalara ayırmak yerine üretimde verimi arttırıcı tedbirler alınması gerektiğine inanır (Seçim Beyannamesi Yeni Türkiye Partisi, s. 61).

Abdi İpekçi'ye görüşlerini açıklayan YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, ekonomik ve sosyal sistemin karma ekonomiye ihtiyacı olduğunu söyledi. Alican'a göre AP ve CHP'nin sermaye ile emekçiler arasında sınıf çatışması çıkarıyordu. Alican, demokratik rejimin yerleşmesi için iki büyük partinin koalisyon kurma yönteminin terk edilmesi gerektiğini söyledi. Seçim sonunda AP, 190-200, CHP, 16-170, diğer partiler 80-90 milletvekili çıkaracağına inanan Ekrem Alican, YTP'nin 35 milletvekili çıkaracaklarına inanıyordu (Milliyet, 08.08.1965, s. 1).

## 2. 1965 Seçimlerinin Eskişehir'deki Yansıması

### 2.1. Seçime Katılan Siyasi Partilerin Eskişehir'deki Faaliyetleri ve Milletvekili Adayları

1965 seçimleri Eskişehir'de heyecanla karşılandı. Siyasi partilerin il yönetimleri, temmuz ayından itibaren seçim faaliyetlerine başladı. CHP Eskişehir ilk teşkilatı yaptığı toplantılarda seçime yönelik çalışmalarını basında paylaştı. İl Başkanı Bekir Karacaşehir, ülkenin kurtuluşunun sosyal adaletin sağlanması ile mümkün olacağını söyledi. İl sekreteri Hikmet Savaş ise seçimlere yaklaşık bir buçuk yıldır hazırlandıklarını ifade etti. Bunun yanında "bugüne kadar" savunmada kalan parti politikasının artık "seçimde hücum" olacağını ifade etti. CHP'li yöneticilere göre seçim sonucunda partilerinin üç milletvekilinin çıkaracağına, üçüncü vekilin milli bakiye sistemi ile kazanılacağına inanılıyordu. Bunun yanında, Asbusoğlu, Cemalcılar, Karacaşehir, Beşer, Yavuz, Altuna, Köksal ve Savaş'ın Milletvekilliğine aday gösterileceği tahmin ediliyordu (İstikbal, 21.07.1965, s. 1).

Bekir Karacaşehir ve Hikmet Savaş'ın CHP'den Milletvekili adaylığı için il örgütünden ayrılması üzerine yerlerine Avukat Hüsnü Gök ve Emekli Kurmay Albay Muammer Atayurt seçildi (Sakarya, 04.08.1965, s. 1).

1965 seçimlerinde, seçim listeleri aday yoklamaları ile belirleniyordu. CHP Eskişehir'de Bekir Karacaşehir, İbrahim Cemalcılar, Hayri Beşar, Ziya Altuna, Ayşe Köksal, Şevket Asbusoğlu, Zülfi Mumcu, İsmet Yavuz ve Hasan Aykut ön seçime girmek için başvuran adaylardı. Başvuru sırasında her bir aday partiye dört bin lira para ödedi. Aday adaylarının delegelerle yapacağı sohbet ve konuşma toplantılarında CHP ilkelerini, parti politikalarını ve CHP'nin memlekete ve millete yaptığı ve yapacağı hizmetleri açıklamaları ve adayların birbirleri aleyhinde sözlü saldırılarda bulunamayacakları bildirildi (Sakarya, 14.08.1965, s. 2).

CHP'de ön seçimlerde sürpriz sonuçlar çıktı. Ön seçim sonucunda Asbusoğlu ilk sırada yer alırken ilk sıralarda yer alması beklenen Eskişehir CHP İl Teşkilatı Başkanı olan Bekir Karacaşehir, altıncı sırada yer aldı. Buna göre, CHP'nin adaylarından, Şevket Azbuzoğlu 940, Hayri Köksal 600, Ziya Altuna 585, Bekir Karacaşehir 536, İsmet Yavuz 391. Doktor İbrahim Cemalcılar 293, Lütfi Mumcu 162, Aykut 110 oy aldı (Sakarya, 03.08.1965, s. 1). Bu sonuçlar ön seçimde umduklarını bulamayan partililerinde tepkisini çekti. Yeni yönetimde yer alan Muammer Atayurt ve Hikmet Tuncay partiden istifa etti (Sakarya, 04.09.1965, s. 1).

Eskişehir'de siyasi çalışmalarını sürdüren partilerden bir diğeri de AP idi. Temmuz ayında seçim kampanyasını başlatan AP il başkanı İsmet Anđı'ya göre seçim medeni ölçülerde yapılacaktı. Eskişehir'in seçimlerde örnek bir çalışma sergileyeceğini, Eskişehir'in demokratik mücadelede öncü olacağını ve seçimlerin kardeşlik havasında geçeceğini söyledi. Anđı ayrıca, AP'nin kaba kuvvete taraftar olmadığını de sözlerine ekledi (İstikbal, 07.07.1965, s. 1).



Seçim faaliyetleri kapsamında Eskişehir'e gelen Saadettin Bilgiç yaptığı konuşmada, Eskişehir'de vatandaşın vicdanına kimsenin baskı yapamayacağını belirtti. AP'nin tek başına iktidara geleceğini söyleyen Bilgiç, memlekette demokrasinin bir nesil meselesi olduğunu söylerken demokrasiyi "bizim nesil gösterecektir" dedi. (İstikbal 14.08.1965, s. 1)

1965 seçimleri öncesinde Alparslan Türkeş'in CKMP'nin başına geçmesi parti içinde bir kesim tarafından tepkiyle karşılandı. Bu tepki gösterenlerden biri de Köy İşleri Bakanı olan CKMP'li Eskişehir Milletvekili Seyfi Öztürk'tü. Öztürk hem Köy İşleri Bakanlığı'ndan hem de partisinden istifa etti. Seyfi Öztürk bir süre sonra AP saflarına katılacaktı. AP'nin ağır toplarından Saadettin Bilgiç ve Ethem Kılıçoğlu'yla Eskişehir'e gelen Seyfi Öztürk bir süre sonra AP'den ön seçimlere girdi (İstikbal 14.08.1965, s. 1)

Seyfi Öztürk'ün, AP Genel İdare Kurulu Üyesi ve Seçim İşleri Başkan Saadettin Bilgiç ve AP Meclis Grubu başkanı Ethem Kılıçoğlu ile Eskişehir'e gelmesi kimi çevrelerde delegelere manevi baskı olarak adlandırılırken, kimi çevreler de Seyfi Öztürk'ün ön seçimde şanslı olmadığına inanıyordu (İstikbal, 16.08.1965, s. 1)

29 Ağustos 1965 tarihinde yapılan ön seçim sonucunda, AP'de ilk sırayı eski bakan Seyfi Öztürk aldı. Onu sırasıyla, Aziz Zeytinoğlu, İsmet Angi, Ertuğrul Gazi Sakarya, Hüseyin Polatkan ve Necdet Sönmez izledi (Sakarya, 31.08.1965, s. 1).

Suat Hayri Ürgüplü hükümetinde temsilcisi bulunan partilerden biri de CKMP idi. CKMP, seçimlere gidilirken partilileri ve bakanlarıyla yurttan yapılan kongrelere katıldı. Eskişehir'de yapılan CKMP kongresinde, Milli Savunma Bakanı Hasan Dinçer, Adalet Bakanı İrfan Baran ile Eskişehir milletvekilleri ile Numan Esin ve Muzaffer Özdağ kongreye katılanlar arasındaydı.

Adalet Bakanı İrfan Baran ve Milli Savunma Bakanı Hasan Dinçer yaptıkları konuşmalarda sağ ve sol akımlara değindi. Her iki akımın da aşırısının karşısında olduklarını ve bu çerçevede hareket edenlerin kanunun pençesinden kurtulamayacaklarını söyledi. Baran, hükümetin bu konuları hassasiyetle izlediğini, kaba kuvvet kullananların, mahkemelerin huzurunu bozanların kanunun takibinden kurtulamayacaklarını ifade etti.

Muzaffer Özdağ, 27 Mayıs'ı gerçekleştiren grubun üyesiydi. Ancak sivillere yönetimi terk etmek istemeyenler içinde yer alması nedeniyle 14 arkadaşıyla birlikte yurt dışında görevlendirildi. Özdağ bu süreçte yaşadıklarını kongre üyeleriyle paylaştı. Numan Esin ise köy kalkınmasının üzerinde durarak sosyal adalet nizamını savundu. CKMP'nin köylü ile küçük esnaf ve sanatkara dayandığının altını çizdi (İstikbal, 13.08.1965, s. 1).

CKMP'nin genel başkanlık seçiminde Alparslan Türkeş'in seçilmesi partide tepkilere neden oldu. Bu tepkilerden biri de Eskişehir Milletvekili Seyfi Öztürk'ün CKMP'den ve Köy İşleri Bakanlığında istifa etmesiydi. Bunun yanında Alpu ilçe teşkilatında da üyeler istifa ettiler. İstifa edenlerin bir bölümü YTP'ye geçti (İstikbal, 17.08.1965, s.1). Ön seçim sonuçlarına göre Vefa Önen 76, Halim Sait Kayılı 59, Nazife Demiray 64, Sıtkı Cörtoğlu 67, Rasim Yavuzer 13, Hasan Rıfat Satır 40 oy aldı (Sakarya, 31.08.1965, s. 1).

Eskişehir seçimlere giderken partililerin il kongreleri de yapılmaktaydı. Millet Partisi de kongre yapan Partilerden biriydi. Millet Partisinin 4 Temmuz 1965 tarihinde yapılan kongresine Milletvekillerinden İsmet Kapısız ile Mehmet Ataman da katılmıştı.

Kongre oldukça çekişmeli geçmişti. Mihalicçık ilçesinden getirilen delegelerin parti tüzüğüne aykırı olarak oy kullandığı iddia edilmişti. Diğer yandan Sivrihisar delegelerinin de isimlerinin değiştirilmesi nedeniyle 30 delegeden ancak 11 delege oy kullanabilmişti. Bu çekişme esnasında milletvekillerinin araya girmesiyle kongreye devam edildi. Millet Partisi Eskişehir il başkanlığı için yapılan seçiminde Reşat Çakır 67 ve Muhittin Bürücük 93 oy aldı (İstikbal, 07.07.1965, s.1). Millet Partisi'nde yapılan ön seçimde Niyazi Atabay 52, Muhittin Bürücük 38, Aydın Gökçen 36, Cemil Kılıçarslan 11, Abdurrahim Kırçali, 45, Ali Orgüç 29 ve Nafi Yüzügüllü 26 oy aldı (Sakarya, 31.08. 1965, s. 1).

Türkiye İşçi Partisi'nin örgütlendiği yerlerden biri de Eskişehir'di. TİP'in Eskişehir'de 50 kadar üyesi ve 20 delegesi vardı (İstikbal, 24.07.1965, s.3). Temmuz ve ağustos aylarında TİP seçim faaliyetlerini sürdürdü. Yapılan ön seçimde Bekir Ünal 16, Hüseyin Söğütçüklü 15 Kerime Kaçar 15, Mehmet Yavuz 11, İsmail Atay 5, Cahit Boztilki 7 ve Minnetullah Haydaroğlu 1 oy aldı (Sakarya, 31.08.1965, s. 1).

YTP 1965 seçimlerine giderken partiden kimi üyeler ayrılırken yeni üyeler de partiye katıldı. 1965 yılının temmuz ayında Mihalicçık ilçe idare kurulu istifa ederek AP saflarına geçti. Bunun yanında Alparslan Türkeş'in CKMP'nin başına geçmesine tepki gösteren Alpu ilçe teşkilatı ise partilerinden istifa ederek YTP'ye geçti (İstikbal 17.08.1965, s.1). CKMP Genel yönetim kurulu üyesi Sıtkı Cörtoğlu, bu istifaları yalanladı. İstifa eden 40 arkadaşlarının bir kısmının partiye geri döndüğünü söyleyen Cörtoğlu, Seyfi Öztürk'ün AP'ye geçerken 10 bin CKMP seçmenin de kendisiyle birlikte hareket edeceğini ifadesini ise kınadığını belirtti (Sakarya, 12.08.1965, s. 1).

Eskişehir YTP teşkilatında bu gelişmeler yaşanırken Ankara'dan gelen partililer Eskişehirli seçmenlerle buluşarak parti politikalarını paylaşıyordu. Bunlardan biri de Tunceli senatörü ve genel kurul üyesi Mehmet Ali Demir idi. Demir, yaptığı yurt gezilerinde halkın çok partili hayatın acı günlerini yeniden yaşamak istemediğini, bunun için parlamentoda dengeyi sağlanması gerektiğini söylüyordu. Demir'e göre milli bakiye sistemi de demokratik rejimi sağlayacak etkili bir seçim yöntemi olacaktı (İstikbal, 04.08.1965, s.1). YTP ön seçimlere Mustafa Kızıldaş, Sırrı Yurdabak, İbrahim Demirel, Ali İhsan Coşgun, Mustafa Yazıcı, Ali Türk ve İbrahim Savgun katıldı (İstikbal, 21.08.1965, s. 1).

## 2.2. Seçime Katılan Siyasi Partilerin Eskişehir'deki Propagandaları

1965 seçimlerine katılan partiler, seçmenlerin oylarını kazanabilmek için yurdun dört bir yanına giderek, iktidara gelmeleri halinde yapacaklarını anlatarak onları ikna etmeye çalıştı. Hem partilerin genel başkanları hem de diğer partililer miting ya da salon toplantılarıyla halkla bir araya geldi. Eskişehir de propagandalar sırasında oldukça hareketli günler yaşandı.

Eskişehir'i ziyaret eden isimlerden biri AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'di. Süleyman Demirel, 22 Eylül 1965 tarihinde Eskişehir'e geldi. Şehrin girişinde büyük bir partili grubu tarafından karşılanan Demirel, Odunpazarı'na gelerek burada halkla bir araya geldi. Demirel; "Millet var. Onun iradesi var. Milletten ve milletin iradesinden kudretli hiçbir varlık yoktur. 10 Ekim işte bu hususun tescil edileceği bir gündür" dedi. AP'nin kuruluş sürecinin zor günlere rastladığını ancak kısa zamanda halkın güvenini kazandığını hatırlattı. Demirel'e göre halkın güveninin kazanılmasının en önemli nedeni 1946 yılında yapılan seçimlerde yaşanan baskıya rağmen Eskişehirli seçmenlerin demokrasi aşkı ile hareket etmesi ve halk tarafından seçilen milletvekillerinin parlamentoya göndermesiydi. 1965 seçimlerine giderken AP halkın büyük çoğunluğunu aynı hisler, aynı düşünceler etrafında topladı. "Türk milletinin kendi iradesini mutlak hâkimi olacağı ve memleketin kaderini bu iradeye göre" belirleyecekti. Demirel, siyasi rakipleri arasında Anayasayı gösterişten ve demokratik rejimi göz boyamak olarak algılayan varsa bunların gaflet içinde olduğunu ve uyanmalarını tavsiye etti. AP'nin Ekonomi politikası, milletin bütün çalışma gücünü, bütün maddi ve manevi imkanları kullanarak en üst seviyede kalkınmayı sağlamaktı. AP, masa başında kurulan hayali sistemlere ya da mevcut değerlerin çok gerisinde kalan katı doktrinlere önem vermeyecekti (Cumhuriyet, 22.09.1965, s.1; Dünya, 22.09.1965, s. 1).

CHP'li siyasetler de Eskişehir'e gelerek seçmenden oy istedi. Bu kapsamda Eskişehir'e gelen isimlerden biri eski Çalışma Bakanı Bülent Ecevit oldu. Bülent Ecevit, CHP içinde ortanın solunu benimseyen grup içinde yer alıyordu. Odunpazarı Bahçeli Kahvede yaptığı konuşmada işçi sorunları, sosyal sigortalar, toplu sözleşme, grev-lokavt gibi konulara değindi (İstikbal, 30.09.1965, s.1). Ecevit, 1961'de, CHP iktidarı sırasında, maden işçisinin 65 lira gündelik aldığını ve işçilerin ücret artışının kendi mücadeleleri sonucunda yapılan düzenlemelerle gerçekleştiğini söyledi. Bunun gerçekleşmesini sendikalar, sosyal sigortalar, toplu sözleşme, grev-lokavtı kapsayan kanunların çıkarılmasına bağladı. 1964 yılında ilk toplu sözleşmenin yapılmasıyla işçilerin maaşlarında yüzde on beşlik bir artış oldu ve ekonomik açıdan bir refah sağlandı. Bülent Ecevit'e göre sandık başına giden işçi hangi partinin tutumunun kendi yararına uygun olduğunu gözeterek oy verecekti (İstikbal, 01.10.1965, s. 1).

Eskişehir'i ziyaret eden bir diğer CHP'li isim Muammer Aksoy'du. Petrolün millileştirilmesini savunan Aksoy, Köprübaşı'nda Konak Kiraathanesinde konuşma yaptı. Muammer Aksoy, Eskişehirliyi iyi tanıdığını ve Eskişehir'in demokrasinin kalesi olduğunu ve diğer şehirlere ışık tuttuğunu söyledi. Madenlerin yabancı firmaların işletmesine verilmesini eleştirdi (İstikbal, 01.10.1965, s. 1).

CHP Genel Sekreter Yardımcısı Suphi Baykam seçim öncesi Eskişehir'de seçmenlerle bir araya geldi. Baykam, bu seçimlerde seçimde yıkma yerine yapma şuurunun gelişmesini istiyoruz, dedi. Sosyal devlet çağını kabul eden CHP'nin vatandaşı bu görüş etrafından toplama amacıyla hareket ediyordu. Baykam'a göre sosyal refah devletini, tecrübesi, bilgisi ve cesaretiyle yalnızca CHP yapabiliyordu. Millî Mücadele'nin öncüsü olan CHP kurucularının ekonomik istiklal savaşını kazanmak için mücadeleye girdiğini söyledikten sonra CHP, toplum önünde sürüklenen değil topluma yön veren partidir dedi (Sakarya, 15.09.1965, s. 1).

Eskişehir'i ziyaret eden bir diğer isim CKMP genel başkanı Alparslan Türkeş'di. Türkeş, iki gün kaldığı Eskişehir'de basın mensuplarına bir demeç verdi. Türkeş, Türkiye'de rejim sorununun bir dönüm noktasında olduğunu, bazı parti yöneticilerinin halkın refahını ve kalkınmasını sağlamak yerine halkı kin ve garezle aşılıyor ve oy avcılığı yaptığını iddia etti. Vatandaşın vatandaşa düşman edildiğini söyleyen Türkeş'e göre halkın varlığını sefalet ve huzursuzluğa mahkûm edilmek isteniyordu. CKMP bu davranışları rejimin güvenliği için tehdit olarak görüyordu. "Partizan çıkarlar yönünde yönetim baskıları ve polis devleti tedbirlerinden medet uman" politikacıların varlığı kaygı vericiydi. Alparslan Türkeş, hukuk düzeni fikrine dayanarak demokratik rejimin bütün gerekleriyle kurulması ve işlemesi için çalışacaklarını ifade etti. Türkeş, belirttikleri ilkelerden taviz

vermeyeceklerini ve Türkiye'nin kalkınması için bilim ve teknikte hızlı ve büyük adımlar atacaklarını söyledi (İstikbal, 15.09.1965, s.3)

Alparslan Türkeş ikinci ziyaretini 26 Eylül 1965 tarihinde gerçekleştirdi. Bir mitingde konuşan Türkeş, TİP'in Amerika Birleşik Devletleri karşıtı politikasını eleştirerek, bunun yersiz olduğunu söyledi. Türkiye'nin dış politikası yeniden incelenmeli, uluslararası ilişkilerde dostluk, anlayış, barış ve milletlerin bağımsızlığı ilkeleri dış politikanın dayanakları olmalıydı. Türkeş, bağımsızlık mücadelesi veren uluslara karşı ilgisiz kalınması ile Cezayir'e karşı takınılan tutumun, Türkiye Cumhuriyeti'nin varoluş felsefesine ters düşen vahim bir olay olarak değerlendirdi (Cumhuriyet, 27.09.1965, s. 1).

TİP'liler de Eskişehir'de propaganda faaliyetlerini sürdürerek seçmenin oyunu istiyordu. TİP, emekçi sınıfın daima ezildiğini, işçinin emeğinin karşılığını alamadığını, işçi, küçük esnaf, küçük memur ve küçük sanayicinin geçim zorluğu içinde bulunduğu ülkede küçük bir azınlığın mutlu olduğunu, çoğunluğun da mutlu olması için partilerinin iktidara gelmesi gerektiğini söyleyerek seçmenden oy istedi (İstikbal 23.09.1965, s. 1). TİP Gençlik kolları da seçim sürecinde bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye;

Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine çıkarılmasını, toplumumuzun insanca yaşayabilmesini tek siyasi partinin Türkiye İşçi Partisi olduğuna inandık. Bu inançlardır ki: Biz toplumcu gençler olarak işçi, köylü, memur ve dar gelirli vatandaşların savunmasını yapmak üzere Türkiye İşçi Partisine girmiş ve Gençlik kolunu kurmuş bulunuyoruz. Toprak reformu, petrol kanunu, madenler, Kıbrıs ve temel sorunların en uygun çözümün Türkiye İşçi Partisinin gösterdiğine inanıyoruz. Belirli çıkar çevrelerinin Türkiye İşçi Partisine yönelttiği iftira kampanyasına bu çevrelerin çıkarlarının baltalanmasından ileri geldiğine kaniyiz. Bu itibarla: çıkarıcı çevrelerle Türkiye İşçi Partisi çatısı altında mücadeleye kararlıyız.

diyerek TİP'in işçi hakları, toprak reformu konusunda ortaya koyduğu kararlılığı bir kez daha dile getirdi (Sakarya, 14.09.1965, s.1).

YTP ise partililerinin yaptığı propaganda kadar sloganlarıyla popülerite kazandı. "Ne sol, ne sağ orta yol", "Sağ-sol deme boyuna, sonra gelirsün oyuna", "Bilmeden verme oyunu sonra ölçerler boyunu", "Oy'unla oynamışları unutma", "Dilersen oy ver, dilemezsen koy ver" gibi sloganlar ile seçmeni partilerine çekmeye yolunu denedi (İstikbal, 16.07.1965, s. 1).

1965 Seçimlerinde Eskişehir'de bir de bağımsız aday vardı. Malike Gültekin'in seçilmesi halinde dans salonu açacağı yönünde siyasi rakipleri tarafından haberler çıkarıldı. Gültekin, bu haberi yalanlayarak, yetenekli çocuklar ve gençler için yurt ve okullar yaptıracağını, çırak ve kalfa yurdu, huzurevi, çocuk hastanesi kuracağını söyleyerek Eskişehirli seçmenlerden oy istedi (Sakarya, 27.09.1965, s. 1).

1965 seçimlerinde AP birinci parti olarak çıktı. AP, %52,9 oy oranı ile 240 milletvekili, CHP %28,7 oy oranı ile 134 milletvekili, MP %6,3 ile 31 milletvekili, YTP %3,7 oy oranı ile 19 milletvekili, TİP, %3 oy oranı ile 15 milletvekili ve CKMP %2,2. oy oranı ile 11 milletvekili kazandı (Cumhuriyet, 15.10.1965, s. 1; Koca, 2021, s. 852).

Eskişehir'de de AP oyların çoğunu kazandı. 134.099 oydan 81.711'ini AP aldı. CHP 36.873, MP 8636, YTP 3.313, CKMP 3.099, TİP 3.086 ve bağımsız aday Malike Gültekin 469 oy aldı. AP'den Seyfi Öztürk, Aziz Zeytinoğlu, İsmet Angı ve Ertuğrul Gazi Sakarya ile CHP'den Şevket Asbusoğlu ve Hayri Başer Eskişehir milletvekili seçildi (İstikbal, 12.10.1965, s. 1).

1965 seçimlerinde Eskişehir'de partilerin aldığı oy oranına baktığımızda AP %59, CHP %26, MP %6, TİP %2, CKMP %2, YTP %1 ve bağımsız aday %0,34 oranında oy aldı. Bu sonuçlar doğrultusunda partilerin Eskişehir'de aldığı oy oranı Türkiye genelinde alınan oy oranları ile kıyaslandığında AP ve TİP genel ortalamalarının üstünde, CHP ve YTP genel ortalamalarının altında, MP ve CKMP ise genel ortalamaları ile aynı oranda oy aldığı görülmüştür.

## Sonuç

Türk siyasi hayatının en renkli dönemlerinden biri 1960'lı yıllardır. Yaşanan darbe, özgürlükler vaat edilen yeni bir anayasa ve değiştirilen seçim sistemiyle yeni bir dünya sunulmuştu. Bu değişim ekonomiden toplumsal yaşama birçok alanda kendini göstermişti. Siyaset arenası da bu etkilerin en fazla ortaya çıktığı alandı. 1960'lı yıllarda koalisyon kavramı ile tanışan Türkiye aynı zamanda çok sesli bir görünüme bürünmüştü. 1965 seçimlerine giderken on yıl önceden bambaşka bir Türkiye vardı. Siyasi yelpazenin en sağından en soluna kadar her noktada yer alan siyasi partiler seçime katıldı. Milli bakiye sisteminin sağladığı artık oy uygulaması sonucunda 1965 seçimlerinde parlamentoda farklı siyasi ideolojiler temsil hakkı kazandı. Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş ve Mehmet Ali Aybar gibi Türk siyasi hayatının bir dönemine damga vuran isimler parlamentoya girdi. Bu seçimlerde toprak reformu ve işçi hakları gibi daha çok toplumsal konular ön plana alınırken bu durum 1961 Anayasasının ortaya koyduğu özgürlükçü ruhun etkisi vardı. Aynı zamanda 1960'lı yılların soğuk savaş ortamında iki kutup arasında yaşanan yumuşama politikasının da etkisi olduğu iddia edilebilir. 1965 seçimlerinin sonucunda AP hem birinci parti hem de tek başına iktidar oldu. Yeni bir buhran dönemi ile sona erecek AP iktidarı Türkiye'yi 1970'lı

yıllara taşıyacaktı. Türkiye'nin birçok ilinde olduğu gibi Eskişehir'de de 1965 seçimleri aynı heyecanla karşılandı. Siyasiler hem kendi partileri içinde hem de rakip siyasi partilerle kıyasıya yarıştı. Özellikle listelerde yerinden memnun kalmayan adaylar sert tepki gösterdi. Ülke siyasetinde yaşananların bir yansıması olarak Eskişehir'deki çeşitli siyasi partilerin il ve ilçe teşkilatları istifa etti. Tüm yaşanan siyasi gelişmelerin sonunda 1965 seçimlerinde AP, Eskişehir'de de ipi göğüsleyen parti oldu.

## Kaynakça | References

### Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30-10-61-16

BCA, 30-01-46-277-3

BCA, 30-01-48-284-2

### Kitaplar ve Makaleler

*1965 Seçim Bildirgesi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi* (1965). Ayyıldız Matbaası.

*Adalet Partisi Seçim Beyannamesi* (1965). Doğu Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası.

Ahmad, F. ve Turgay-Ahmad, B. (2020). *Türkiye’de çok partili politikanın açıklamalı kronolojisi*. Kırmızı Kedi Yayınevi.

Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2014). *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İletişim Yayınları.

*Cumhuriyet Halk Partisi 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Seçim Bildirgesi*. (1965). Rüzgârlı Matbaa.

Çavdar, T. (2019). *Türkiye’nin demokrasi tarihi*. İmge Kitabevi.

Emre, Y. (2019). *CHP, sosyal demokrasi ve sol*. İletişim Yayınları.

Kırmit, Ö.F. (2022). 1965 seçimlerinde siyasi partiler arası çekişmelerin Akis dergisine yansımaları. *İnsan ve İnsan*. 9/34, s.45-60.

Koca, S. (2021). Altmışlı yılların siyasi partileri. M. K. Kaynar (Haz.), *Türkiye’nin 1960’lı yılları*. İletişim Yayınları.

Özdemir, H. (2000). Siyasi tarih (1960-1980). S. Akşın (Yayın Yönetmeni), *Türkiye tarihi 4 çağdaş Türkiye tarihi 1908-1980*. Cem Yayınevi.

Özgişi, T. (2012). *Türk parlamento tarihinde Cumhuriyet Senatosu*. TBMM Basımevi,

*Seçim Beyannamesi Yeni Türkiye Partisi*. (1965).

Tanör, B. (2018). *Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri*. Yapı Kredi Yayınları.

Tunaya, T.Z. (1995). *Türkiye’de siyasi partiler*, Arba Yayınevi.

*Türkiye İçişleri Partisi’ni Tanıyalım*. (1965). Karınca Basımevi.

Yaşlı, F. (2019). *Antikomünizm, ülkücü hareket, Türkes*. Yordam Kitap.

(1965, Temmuz 5). Bursa T.İ.P. kongresinde delegelere hücum edildi. *Cumhuriyet*.  
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1965-07-05/0>

(1965, Temmuz 7). Millet Partisi kongre yaptı. *İstikbal*, 1.

(1965, Temmuz 7). Seçim medeni ölçütlerle yapılacaktır. *İstikbal*, 1.

(1965, Temmuz 16). YTP’nin seçim sloganları. *İstikbal*, 1.

(1965, Temmuz 21). C.H.P. dün basın toplantısı yaptı. *İstikbal*, 1.

(1965, Temmuz 24). Haftalık siyasi faaliyetler arttı. *İstikbal*, 3.

(1965, Ağustos 4). CHP’de görev bölümü. *Sakarya*, 1.

(1965, Ağustos 12). CKMP çökmeydi. *Sakarya*, 1.

(1965, Ağustos 13). CKMP kongresi pazar günü yapıldı. *İstikbal*, 1.

(1965, Ağustos 14). CHP’de yoklamaya 10 kişi katılıyor. *Sakarya*, 1.

(1965, Ağustos 14). Sadettin Bilgiç geldi. *İstikbal*, 1.

(1965, Ağustos 16). Partilere aday müracaat müddeti sona erdi. *İstikbal*, 1.

(1965, Ağustos 17). CKMP Alpu teşkilatı dağıldı. *İstikbal*, 1.

(1965, Ağustos 21). YTP ön seçim adayları. *İstikbal*, 1.

(1965, Ağustos 31). Partilerin ön seçimi sürprizli oldu. *Sakarya*, 1.

(1965, Ağustos 31). S. Öztürk liste başı. *Sakarya*, 1.

(1965, Eylül 4). CHP’den istifalar başladı. *Sakarya*, 1.

(1965, Eylül 8). Ürgüplü parti liderleri ile toplantı yaptı. *Cumhuriyet*. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1965-09-08/0>

(1965, Eylül 14). Belirli çevrelerden gelen iftiralar panik alametidir. *Sakarya*, 1.

(1965, Eylül 15). Alparslan Türkeş’in demeci. *İstikbal*, 3.

(1965, Eylül 15). CHP refah devletini kuracak. *Sakarya*, 1.

(1965, Eylül 22). AP lideri ithamlara cevap verdi. *Dünya*, 1.

(1965, Eylül 23). TİP dün Sivrihisar’da miting yaptı. *İstikbal*, 1.

(1965, Eylül 27). Malike Gültekin’in açıklaması. *Sakarya*, 1.

(1965, Eylül 30). Bütün siyasi partilerde propaganda hızlandı. *İstikbal*, 1.

(1965, Ekim 1). CHP’nin tertiplendiği toplantı. *İstikbal*, 1.

(1965, Ekim 1). CHP’nin toplantısında Aksoy konuştu. *İstikbal*, 1.

(1965, Ekim 12). 134.099 oydan 81.711’ini AP aldı. *İstikbal*, 1.

(1965, Ekim 15). Kesin sonuç. *Cumhuriyet*. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1965-10-15/0>

BaŖer, M. (1965, Eylül 22). Demirel EskiŖehir’de konuŖtu: 1946 hareketinin tekrarı istendi. *Cumhuriyet*. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1965-09-22/0>

İpekçi, A. (1965, Ağustos 8). Seçime dođru. *Milliyet*, 1.

Terziođlu, S. (1965, Eylül 27). TrkeŖ EskiŖehir’de. *Cumhuriyet*. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1965-09-27/0>

### **AraŖtırma ve Yayın Etiđi Beyanı**

AraŖtırmacılar verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaŖtırılmasında her türlü etik ilke ve kurala zen gstermiŖtir.

### **Yazarların Makaleye Katkı Oranları**

Yazarlar alıŖmaya eŖit oranda katkı sađlamıŖtır.

### **ıkar Beyanı**

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar atıŖması bulunmamaktadır.